

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов / Под общ. ред. чл.-корр. РАН, проф. М.В. Баглая, д.ю.н., проф. Ю.И. Лейбо и д.ю.н., проф. Л.М. Энтина. — М.: Норма, 2004. — 832 с.
2. Конституция Японии от 3 ноября 1946 года [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://worldconstitutions.ru/?p=37>
3. Конституция Украины от 28 июня 1996 года с посл. изм. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show /254% D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

М.Ю. Шнайдерман,
студ. II курсу, спеціальність «Право»,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Науковий керівник: к.ю.н., доц., адвокат К.Ю. Кармазіна

ПРИНЦИП ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ У КОНСТИТУЦІЯХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Правосуддя у більшості розвинених держав базується на певних принципах для захисту прав та інтересів громадян. Один з основних таких принципів — принцип презумпції невинуватості, за яким особа, підозрювана або звинувачена у вчиненні злочину, вважається невинуватою доти, доки її винуватість не доведена в порядку, передбаченому законом. Прототипом презумпції невинуватості є форма, яку зазначили давньоримські юристи: «Тлумачення сумнівів на користь підсудного».

Положеннями Загальної декларації прав людини закріплено принцип презумпції невинуватості наступним чином: кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинуватою доти, доки її винуватість не буде встановлена в законному порядку шляхом прилюдного судового розгляду, при якому їй забезпечують усі можливості для захисту [1, ст. 11].

Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод визначено, що «кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку» [2, ст. 6].

В Міжнародному пакті про громадянські і політичні права зафіксовано, що кожний обвинувачений у кримінальному злочині має право вважатися невинуватим, поки його винуватість не буде доведена згідно з законом [3, ст. 14].

На думку Ендрю Ешворта, презумпція невинуватості розглядається у вузькому та широкому значенні: при розгляді кримінальної справи в суді (англ. *criminaltrial*) та в кримінальному процесі у більш загальному значенні. «Вузьке» значення охоплює відомий принцип, відповідно до якого при обвинуваченні особи у вчиненні злочину (чи кримінального проступку) тягар доведення вини несе сторона обвинувачення (прокурор), і доведення має бути поза розумним сумнівом (англ. *beyondreasonableground*) [9, с. 241].

Наявність принципу презумпції невинуватості у конституціях та в інших нормативних актах свідчить, що держави, які його закріпили, поважають та захищають права та інтереси своїх громадян, забезпечують право на справедливий суд, захищають від свавілля правохоронних органів.

«Привілейоване» становище презумпції невинуватості значною мірою залежить від причин її визнання у такій якості, навіть у її вузькому сенсі (тягар доказів), серед яких називають такі: недопущення передчасного осуду і покарання; можливість помилки з огляду на «крихкість» встановлення фактів у суді; стандарт доведення «поза розумним сумнівом» [9, с. 245]

Перша з наведених причин — недопущення передчасного осуду і покарання — сягає корінням в право невинуватої особи не бути визнаною винною, що також визнається основоположним правом людини в західній доктрині [11, с. 77]. Оскільки засудження має наслідком покарання, яке може зачіпати інші права особи: право на свободу чи право на повагу до приватного життя (якщо покаранням є обмеження чи позбавлення волі) та право власності (якщо покаранням є штраф чи конфіскація), то сучасна держава зобов'язана організувати систему кримінальної юстиції таким чином, щоб, серед іншого, мати достатньо ефективний механізм розслідування, переслідування в суді і покарання правопорушників задля унеможливлення покарання невинної особи [8, с. 66].

На думку Рональда Дворкіна, презумпцію невинуватості найчастіше порушують у трьох випадках: при виголошенні публічних заяв політиками і прокурорами про чийсь винуватість задовго до закінчення судового процесу, коли судові рішення, що не є обвинувальним вироком, відображає думку про винуватість особи, та під час затримання осіб, підозрюваних або обвинувачуваних у скоєнні злочину, і обранні їм запобіжного заходу [10, с. 124]. Засоби масової інформації, що мають доступ до судового засідання у більшості справ, та обвинувачення, що керується своїм суб'єктивним переконанням, порушують даний принцип, коли публічно оголошують особу винною без вердикту суду, таким чином завдаючи шкоди репутації та честі особи. Більшість європейських вчених дотримується думки, що шкода, яка може бути завдана безпідставним обвинува-

ченням особи, особливо беручи до уваги репутаційні та соціальні наслідки, — буде грубим порушенням конституційного принципу презумпції невинуватості.

Принцип презумпції невинуватості знайшов своє закріплення не тільки в міжнародних договорах, а й у конституціях багатьох держав світу. У Конституції Королівства Іспанія від 27 грудня 1978 року закріплено «право на презумпцію невинуватості» [4, ст. 24].

Конституція Турецької Республіки гарантує, що «ніхто не повинен бути визнаний винним, доки його винність не буде доведена в суді. Ніхто не повинен свідчити проти себе самого, членів своєї сім'ї чи надавати такого роду докази» [6, ст. 38].

У Конституції Сполучених Штатів Америки в поправці 5 закріплено класичне розуміння презумпції невинуватості: «Ніхто не повинен притягатися до відповідальності за караний смертю або іншим чином ганебний злочин інакше, як за поданням або обвинувальним висновком Великого журі, за винятком справ, порушуваних у сухопутних або військово-морських силах або в поліції, коли вона покликана на дійсну службу під час війни або на період небезпечного для суспільства положення; ніхто не повинен за одне й те саме правопорушення двічі піддаватися загрози позбавлення життя або порушення тілесної недоторканності; ніхто не повинен зазнавати примусу у кримінальній справі бути свідком проти самого себе» [7].

У Конституції Литовської Республіки від 25 жовтня 1992 року закріплено: «Особа вважається невинуватою доти, доки її винуватість не доведена у встановленому законом порядку і не визнана вироком суду, що набрав законної сили» [5, ст. 31]. Але у 1997 році виникла ситуація, коли одна з найвпливовіших посадових осіб Литви, а саме Генеральний прокурор, заявив в національній щоденній газеті «LietuvosRytas», що в нього «немає сумнівів» щодо отримання міністром оборони Литви Аудрюсом Буткявічюсом хабара за «обіцянку протизаконних послуг», та що міністр — «хабарник», взагалі не дивлячись на те, що на момент проголошення заяви не було обвинувального вироку суду. Пізніше, а саме 17 березня 2000 р., Вільнюський 3-й апілінковий суд постановив звільнити з місця позбавлення волі за спеціальним дозволом та визнати Буткявічюса невинуватим. Але у Литві забули про гучні заяви посадових осіб найвищого рівня, ніхто навіть не вибачився перед колишнім міністром. Завдяки Європейському суду з прав людини 22 березня 2002 року було відновлено порушене право Буткявічюса на принцип презумпції невинуватості, а Суд, керуючись ст. 6 Конвенції, постановив виплатити заявнику 5700 євро за спричинену моральну шкоду та 2900 євро за понесені судові витрати [12].

Отже, презумпція невинуватості є фундаментом правосуддя, постає у ролі керівного початку, яким повинні керуватися правоохо-

ронні органи і суди, саме тому конституціями усіх демократичних країн світу закріплюється даний принцип. Презумпція невинуватості — це гарантія захисту громадян від свавілля правоохоронних органів, передчасного осуду та збереження репутації та честі особи. Порушення принципу презумпції невинуватості призводить не лише до порушення права конкретної особи, а й до негативного іміджу держави на міжнародній арені та чималих витрат з кишеней громадян держав-порушниць.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальна декларація прав людини: міжнародний договір Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_01.
2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод: міжнародний договір Ради Європи від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_0043.
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: міжнародний договір Генеральної Асамблеї ООН від 19.10.1973 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
4. Конституція Королівства Іспанія від 27 грудня 1978 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://worldconstitutions.ru/?p=149>.
5. Конституція Литовської Республіки від 25 жовтня 1992 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://worldconstitutions.ru/?p=115>.
6. Конституція Турецької Республіки від 7 листопада 1982 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://worldconstitutions.ru/?p=84>.
7. Конституція Сполучених Штатів Америки від 17 вересня 1787 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://worldconstitutions.ru/?p=168>.
8. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів / Т.І. Фулей — 2-ге вид. — Київ, 2015. — 208 с.
9. Ashworth A. Fourthreatstothe presumptionofinnocence / A. Ashworth // TheInternationalJournalofEvidence&Proof. — 2006. — Vol. 10, Issue 4. — P. 241-279.
10. Dworkin R.M. Principle, Policy and Procedure / R.M. Dworkin // Crime, proofandpunishment: essaysinmemoryofSirRupertCross / editedby C.F.H. Tapper. — London: Butterworths, 1981. — P. 120-141.

-
11. Schwikkard P.J. ThePresumptionofInnocence / P.J. Schwikkard – Juta: Capetown, 1999. – 215 p.
 12. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Буткявічюс проти Литви» (Butkevičius v. Lithuania) від 26 березня 2002 року, заява № 48297/99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{«itemid»:«001-60344>.